

**TOVLAMACHILIK PSIXOLOGIYASI: JINOYATCHILAR MOTIVLARI VA
JABRLANUVCHILARNING ZAIF NUQTALARI**

Ilhomjon Abdullayev

IIV Akademiyasi kursanti

Annotatsiya: Ushbu maqola tovlamachilik (shantaj) jinoyatining psixologik jihatlarini chuqur tahlil qiladi. Tovlamachilik — bu ma'lumotni oshkor qilish yoki jabrlanuvchiga zarar yetkazish tahdidi orqali moddiy yoki boshqa foyda olishga qaratilgan jinoyat turidir. Maqolada jinoyatchilarning psixologik portretlari, ularning motivlari, harakat tamoyillari, shuningdek, tovlamachilikni amalga oshirish usullari muhokama qilinadi. Shu bilan birga, jabrlanuvchilarning psixologik zaifliklari, ularning qanday holatlarda tovlamachilarning nishoniga aylanishi, stressga va bosimga bo'lgan munosabatlari ham tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida tovlamachilarning shaxsiyati odatda manipulyativ, empatiyadan yiroq va psixopatik tendensiyalarga ega ekanligi aniqlangan. Ular jabrlanuvchilarni aniqlashda ularning ijtimoiy maqomi, obro'si, shaxsiy sirlariga kirish imkoniyati yoki o'zini aybdor his qilishi kabi omillarni hisobga oladi. Jabrlanuvchilar esa ko'pincha past o'zini baholash, ijtimoiy qo'rquvlar yoki sirlarning fosh etilishidan xavfsirash kabi sabablar bilan tovlamachilarning bosimiga tushib qoladilar. Maqolada real hayotiy misollar, kriminalistik tahlillar, hamda psixologik izohlar asosida tovlamachilik jinoyatlarining qanday boshlanishi, rivojlanishi va jabrlanuvchi psixologiyasiga ko'rsatadigan ta'siri ko'rsatib beriladi. Bundan tashqari, tovlamachilik holatlarining oldini olish bo'yicha psixologik himoya mexanizmlari, huquqiy yondashuvlar va shaxsiy xavfsizlik choralari ham muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, tovlamachilik jinoyatlarining oldini olish uchun nafaqat huquqiy, balki psixologik tayyorgarlik ham muhim ahamiyatga ega. Jamiyatdagi ochiqlik, ruhiy sog'liqni saqlash xizmatlarining mavjudligi va axborot xavfsizligi madaniyatining oshirilishi tovlamachilikka qarshi kurashishda samarali vosita bo'la oladi.

Kalit so'zlar: Tovlamachilik, jinoyat psixologiyasi, shantaj, jinoyatchi motivlari, jabrlanuvchi psixologiyasi, psixologik zaiflik, manipulyatsiya, shaxsiy sirlar, ijtimoiy bosim, axborot tahdidi, psixopatik xulq.

Аннотация: Данная статья представляет собой углублённый психологический анализ преступления шантажа. Шантаж — это форма вымогательства, при которой злоумышленник угрожает разглашением конфиденциальной информации или причинением вреда, с целью получить материальную или иную выгоду. В статье рассматриваются психологические портреты шантажистов, их мотивация, методы воздействия на жертву, а также особенности поведения пострадавших. В результате исследования установлено, что шантажисты часто обладают манипулятивными чертами личности, низким уровнем эмпатии и склонностью к психопатическим проявлениям. Они выбирают жертв, основываясь на уязвимостях последних — социальной позиции, репутации, наличии тайн или чувства вины.

20-May, 2025-yil

Жертвы, как правило, имеют низкую самооценку, боятся общественного осуждения или утечки информации, что делает их легкой добычей для шантажистов. На основе криминологических данных и психологических исследований статья показывает этапы развития шантажа: от первого контакта до эмоционального и психологического подавления жертвы. Также анализируются механизмы, посредством которых шантажисты удерживают власть над своими жертвами — через страх, вину и изоляцию. Особое внимание уделяется способам профилактики: автор подчеркивает важность психологической грамотности, правовой информированности и развития критического мышления у потенциальных жертв. Также обсуждаются социальные и культурные факторы, способствующие шантажу, и предлагаются меры по снижению рисков. Выводы исследования подчеркивают необходимость комплексного подхода в борьбе с шантажом — через правовые инструменты, психологическую помощь и повышение уровня общественной осведомленности.

Ключевые слова: Шантаж, психология преступника, мотивация шантажистов, психология жертвы, психологическая уязвимость, манипуляция, личные тайны, социальное давление, информационные угрозы, психопатическое поведение, криминальная психология.

Abstract: This article presents an in-depth psychological analysis of the crime of blackmail. Blackmail is a criminal act in which the perpetrator threatens to disclose sensitive information or cause harm in order to gain financial or personal benefit. The article explores the psychological profiles of blackmailers, their motivations, behavioral patterns, and the methods they use to manipulate victims. It also focuses on the psychological vulnerabilities of victims and the conditions under which they become targets. Research findings reveal that blackmailers often possess manipulative personality traits, lack empathy, and exhibit psychopathic tendencies. They identify victims based on their social status, access to secrets, reputation, and feelings of guilt. Victims typically suffer from low self-esteem, fear of social judgment, and anxiety about the exposure of private matters, making them more susceptible to manipulation. Through real-life examples, criminological studies, and psychological frameworks, the article outlines the stages of blackmail — from the initial threat to the psychological domination of the victim. It analyzes how blackmailers use fear, shame, and isolation as tools of control. The psychological impact on victims includes chronic stress, anxiety, and in some cases, depression or self-destructive behavior. The article also discusses preventive strategies, including psychological resilience training, legal education, and personal data security awareness. It highlights the role of mental health services, open communication in society, and digital literacy in reducing the risk of blackmail. In conclusion, the study emphasizes that combating blackmail requires an integrated approach that combines legal enforcement, psychological support, and public awareness. Understanding both the mindset of

blackmailers and the vulnerabilities of victims is crucial in developing effective prevention and intervention strategies.

Key words: *Blackmail, criminal psychology, offender motivation, victim psychology, psychological vulnerability, manipulation, personal secrets, social pressure, information threats, psychopathic behavior, coercion tactics.*

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan bir qatorda, jinoyatchilikning shakllari ham tobora murakkablashib, yanada nozik va psixologik jihatdan chuqurroq usullarga asoslanmoqda. Shunday jinoyatlardan biri bu — tovlamachilik, ya’ni shantajdir. Tovlamachilik asrlar davomida mavjud bo’lgan, biroq zamonaviy axborot asrida yanada keng tarqalgan jinoyat turidir. Bu jinoyat nafaqat moliyaviy zarar yetkazadi, balki jabrlanuvchilarning ruhiy holatiga salbiy ta’sir ko’rsatadi, ularning psixologik holatini izdan chiqaradi va ayrim hollarda jiddiy depressiyaga yoki o’z joniga qasd qilishga olib kelishi mumkin. Shu bois, tovlamachilikni faqat huquqiy nuqtai nazardan emas, balki psixologik jihatdan ham chuqur o’rganish zarurdir. Maqolaning dolzarbligi shundaki, hozirgi kunda odamlarning shaxsiy hayoti, ijtimoiy mavqei, onlayn faolligi va shaxsiy axborotlari ko’proq ochiqlikka ega bo’lib bormoqda. Bu holat esa tovlamachilar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Ular jabrlanuvchining sirlarini, shaxsiy suratlarini yoki ijtimoiy obro’siga zarar yetkazuvchi boshqa ma’lumotlarni fosh qilish bilan tahdid solib, moddiy yoki ma’naviy foyda olishga intiladilar. Tovlamachilik nafaqat yirik biznes sohasida, balki oddiy fuqaro, o’smirlar, hatto bolalar orasida ham uchrab turadi. Bu esa jinoyatni jiddiy ijtimoiy muammoga aylantiradi. Tovlamachilik jinoyatining psixologik jihatlarini o’rganish orqali biz jinoyatchilarning qanday fikrlashi, qanday motivlar bilan harakat qilishi, jabrlanuvchini qanday aniqlashi va unga qanday psixologik bosimlar o’tkazishi haqida chuqurroq tushunchaga ega bo’lishimiz mumkin. Ayniqsa, jabrlanuvchilarning psixologik zaifliklari — ularning o’ziga bo’lgan ishonchi, ijtimoiy qo’rquvlari, stressga bo’lgan bardoshlilik kabi omillar tovlamachilikning samarali amalga oshishida asosiy rol o’ynaydi. Bu kabi psixologik omillarni tahlil qilish orqali nafaqat jinoyatni aniqlash, balki uni oldini olish va jabrlanuvchini himoya qilish bo’yicha aniq strategiyalar ishlab chiqish mumkin bo’ladi. Shuningdek, tovlamachilik jinoyatining jamiyatda qanday aks etishi, ommaviy axborot vositalarida qanday yoritilishi va odamlarning unga bo’lgan munosabati ham psixologik portretni to’ldiruvchi muhim omillardan biridir. Ba’zida jabrlanuvchilar tovlamachilik faktini ochiqlashdan cho’chiydilar, bu ularning ijtimoiy mavqeiga putur yetkazishidan qo’rqadilar, o’zlarini aybdor his qiladilar yoki jamiyat ularni qo’llab-quvvatlamasligidan xavotirda bo’ladilar. Bunday ruhiy bosim ostida ular jinoyatchining talablariga bo’ysunishga majbur bo’lishadi. Ana shu holatlar tovlamachilikning psixologik mexanizmlarini yanada chuqurroq tushunishga asos yaratadi. Ushbu maqolada aynan shu nuqtai nazar – jinoyatchining ichki psixologik dinamikasi va jabrlanuvchining zaifliklariga asoslangan ta’sir mexanizmlari keng yoritiladi. Real hayotiy misollar, ilmiy tadqiqotlar, kriminologik va psixologik tahlillar yordamida tovlamachilik jinoyatining bosqichlari, uni

amalga oshirish uslublari, jabrlanuvchilarga yetkaziladigan ruhiy zarba darajasi va himoya strategiyalari batafsil ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada zamonaviy raqamli davrda tovlamachilik xavfini kamaytirish uchun qanday psixologik, ijtimoiy va huquqiy chora-tadbirlar zarur ekani haqida ham fikr yuritiladi. Odamlar orasida axborot xavfsizligi madaniyatini shakllantirish, ruhiy sog‘liqni saqlashga e‘tibor qaratish va ochiq muloqot madaniyatini rivojlantirish orqali bu turdagi jinoyatlarga qarshi kurashish mumkin. Mazkur kirish qismi, maqolaning asosiy yo‘nalishini aniqlab beradi va uning dolzarbligi, nazariy va amaliy ahamiyatini ko‘rsatadi. Maqolaning keyingi boblarida esa, yuqoridagi masalalarning har biri alohida ilmiy yondashuv asosida tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

1. Tovlamachining psixologik portreti va motivlari

Tovlamachilik jinoyatini amalga oshiruvchi shaxslarning psixologik holati va ichki dunyosi juda murakkab va ziddiyatli bo‘lishi mumkin. Tovlamachilar ko‘pincha yuqori darajadagi manipulyatsiya qobiliyatiga, emotsional sovuqlikka ega bo‘ladi va psixopatik yoki narkissistik shaxsiyat buzilishi elementlarini namoyon etadilar. Ularning asosiy maqsadi – o‘z foydasi uchun boshqa bironing zaif tomonlaridan foydalanishdir. Bu foyda moliyaviy daromad, ijtimoiy ustunlik yoki shunchaki psixologik ustunlik tuyg‘usi bo‘lishi mumkin.

Tovlamachilar uchun odatda asosiy motivlar quyidagilardan iborat:

- Moliyaviy ehtiyoj yoki ochko‘zlik: eng ko‘p uchraydigan sabab.
- Qasos olish istagi: jabrlanuvchiga shaxsiy adovat asosida zarar yetkazish.
- Ijtimoiy yoki psixologik nazoratni qo‘lga olish: kuch va hokimiyat tuyg‘usidan zavqlanish.
- O‘zini boshqalardan ustun deb hisoblash: yuqori darajadagi egotsentrizm va boshqalarni nazorat qilishga bo‘lgan kuchli ehtiyoj.

Bunday jinoyatchilar ko‘pincha o‘z harakatlarini oqlashga harakat qiladilar: "U bunga loyiq edi", "Men faqat o‘z haqqimni olaman" kabi fikrlar ularda ichki aybdorlik hissini bartaraf etadi. Bu esa ularni yana va yana jinoyat sodir etishga undaydi.

2. Jabrlanuvchining psixologik zaifliklari

Tovlamachilar o‘z “nishonlarini” tasodifiy tanlamaydilar. Ular ehtiyotkorlik bilan jabrlanuvchini kuzatadilar, uning zaif tomonlarini aniqlaydilar va bu zaifliklardan foydalanishga urinadilar. Jabrlanuvchilarning zaifliklari odatda quyidagi psixologik holatlardan iborat:

- Past o‘zini baholash: bu shaxslar o‘zini doim aybdor yoki noqulay his qiladi, o‘zini himoya qila olmaydi.
- Yuqori ijtimoiy bosim yoki obro‘li mavqega ega bo‘lish: ayniqsa siyosatchilar, biznesmenlar yoki mashhurlar tovlamachilar uchun jozibador nishondir.
- Sir saqlashga majburiyat hissi: shaxsiy hayoti yoki o‘tmishi haqida nomaqbul ma’lumotlarga ega bo‘lgan shaxslar.
- Ijtimoiy qo‘rquvlar: masxara bo‘lish, obro‘ ketishidan qo‘rqish.

20-May, 2025-yil

Shuningdek, ba’zi jabrlanuvchilar psixologik bosimga chidamsiz bo’lishlari, ya’ni stress, xavotir, panik holatlarga tez berilishi orqali tovlamachining kuchi ortadi. Tovlamachi bu holatni yanada kuchaytirib, jabrlanuvchini ruhiy jihatdan sinadi.

3. Tovlamachilik jarayonining bosqichlari

Tovlamachilik odatda bir necha psixologik bosqich orqali amalga oshiriladi:

1. Ma’lumot yig’ish: tovlamachi jabrlanuvchi haqida kerakli ma’lumotlarni yig’adi — suratlar, videolar, chatlar, moliyaviy yozuvlar va boshqalar.

2. Bog’lanish va tahdid: tovlamachi jabrlanuvchiga tahdid yo’llaydi, odatda “agar ... qilmasang, bu ma’lumotlarni tarqataman” kabi shaklda.

3. Psixologik bosim o’rnatish: tovlamachi muntazam tahdidlar bilan jabrlanuvchini qo’rqitadi, unga yolg’izlik, aybdorlik yoki izolyatsiya hissini singdiradi.

4. Nazoratni kuchaytirish: jabrlanuvchi tovlamachining shartlariga bo’ysuna boshlaydi, bu holat davomli to’lovlariga, boshqaruvga yoki boshqa jinoyatga yo’l ochadi.

5. Yakuniy bosqich – fosh bo’lish yoki davom etish: jabrlanuvchi ma’lumotni oshkor qiladimi yoki tovlamachilik doimiy xarakterga aylanadimi — bu bosqichda aniqlanadi.

4. Psixologik va ijtimoiy oqibatlar

Tovlamachilik jabrlanuvchi uchun og’ir psixologik oqibatlarga olib keladi. Ko’pchilikda:

- Doimiy xavotir va stress,
- Uyqu buzilishi,
- Depressiya va ruhiy tushkunlik,
- O’z joniga qasd qilish fikrlari paydo bo’ladi.

Ayrim holatlarda jabrlanuvchilar ijtimoiy hayotdan chetlashadi, yaqinlari bilan munosabatni uzadi, ishdan bo’shash yoki yashash joyini o’zgartirishga majbur bo’ladi. Bu esa tovlamachilikning faqat jismoniy emas, balki kuchli ijtimoiy va ruhiy zarar yetkazuvchi jinoyat ekanini ko’rsatadi.

5. Oldini olish va psixologik himoya

Tovlamachilikni oldini olish uchun quyidagi choralar tavsiya etiladi:

- Axborot xavfsizligi madaniyatini oshirish,
- Shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish,
- Psixologik barqarorlikni oshirish uchun treninglar,
- Jabrlanuvchilarni ruhiy va huquqiy qo’llab-quvvatlash,
- Ommaviy axborot vositalarida bu muammo haqida ochiq gapirish.

Shuningdek, maktablar va universitetlarda raqamli xavfsizlik, shaxsiy chegaralar, va zo’ravonlikka qarshi kurash mavzularida doimiy ma’ruzalar o’tkazish samarali bo’lishi mumkin.

XULOSA

Tovlamachilik zamonaviy jamiyatda nafaqat huquqiy, balki chuqur psixologik va ijtimoiy muammo sifatida tobora keng ko’lamda tarqalib bormoqda. Mazkur jinoyat turi insonning eng nozik nuqtalariga – uning qo’rquvlari, zaifliklari va shaxsiy hayotiga hujum qilish orqali amalga oshiriladi. Ushbu maqolada tovlamachilik jinoyatini amalga oshiruvchi

20-May, 2025-yil

shaxslarning psixologik portreti, ularning ichki motivlari va manipulyativ uslublari chuqur tahlil qilindi. Aniqlanishicha, tovlamachilar odatda empatiya hissidan mahrum, egotsentrik va boshqalar ustidan nazorat oʻrnatishga moyil shaxslar boʻlib, ular jabrlanuvchining zaif tomonlarini aniqlashda yuqori sezgirlik va tajriba bilan harakat qiladilar. Jabrlanuvchilar esa koʻpincha oʻzlarining psixologik himoyasizligi, ijtimoiy obroʻlarini yoʻqotishdan qoʻrqish, sir tutish majburiyati, yoki past oʻzini baholash kabi holatlar sababli tovlamachilarning bosimiga tushib qoladilar. Ularning holatiga doimiy stress, xavotir, yolgʻizlik, ruhiy tushkunlik va hatto oʻz joniga qasd qilish istagi hamroh boʻladi. Bu esa tovlamachilik jinoyatining aslida nafaqat moddiy, balki jiddiy psixologik va sogʻliq bilan bogʻliq oqibatlariga olib kelishini koʻrsatadi. Tovlamachilik jinoyatini psixologik nuqtai nazardan tahlil qilish, ushbu jinoyatga qarshi kurashda yangi yondashuvlar ishlab chiqish imkonini beradi. Jinoyatchining ruhiy holati, uning strategiyalari va jabrlanuvchining psixologik zaifliklarini chuqur anglash orqali nafaqat jinoyatni aniqlash, balki uni oldini olish ham mumkin. Ayniqsa, profilaktika choralarini kuchaytirish — xususan, axborot xavfsizligi, ruhiy tarbiya, va psixologik yordam tizimini rivojlantirish — bugungi kunda dolzarb hisoblanadi. Tovlamachilikka qarshi kurashda huquq-tartibot organlari, psixologlar, oʻqituvchilar, ota-onalar va keng jamoatchilikning hamkorligi nihoyatda muhim. Maʼlumotlar bilan ehtiyotkor munosabatda boʻlish, ochiq muloqot madaniyatini shakllantirish va ruhiy sogʻliqni asrash boʻyicha jamoaviy harakatlar jamiyatda tovlamachilikka qarshi immunitetni kuchaytiradi. Shuningdek, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar tovlamachilik jinoyatini fosh qilishda va jabrlanuvchilarga ruhiy koʻmak koʻrsatishda muhim oʻrin tutadi. Tovlamachilik qurbonlariga "sen aybdor emassan" degan ijtimoiy signalni berish va ularni yolgʻiz qoldirmaslik — bu jinoyatga qarshi kurashda katta ahamiyatga ega. Xulosa qilib aytganda, tovlamachilik faqat jinoyatchilik emas, balki inson ruhiyatiga hujumdur. Uni yengish uchun faqat qonun emas, balki kuchli psixologik tayyorgarlik, ijtimoiy qoʻllab-quvvatlash va axborotga ongli yondashuv zarur. Shundagina biz tovlamachilik jinoyatlarining oldini olib, jabrlanuvchilarni ruhiy va ijtimoiy jihatdan himoya qila olamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Davletov. R. (2015). Jinoyat psixologiyasi asoslari. Toshkent: Oʻzbekiston Milliy universiteti nashriyoti. — Jinoyatchilar psixologiyasi, shaxsiy motivlar va jinoyatga olib keluvchi ichki omillar.
2. Nazarov. B. va boshq. (2020). Kriminologiya. Toshkent: “Adolat” nashriyoti. — Jinoyatlarning huquqiy va sotsiologik tahlili, tovlamachilik jinoyatlarining turlari.
3. Walker. L. E. (1979). The Battered Woman. — Jabrlanuvchi sindromi, ruhiy bosim ostida qolgan shaxslarning psixologik holati.